

(5,8), тривожні (5,2) та емотивні (5,4) у міжособистісній взаємодії та діяльності, порівняно з досліджуваними, які орієнтовані на спілкування. Такі юнаки мають інертні установки, які їм складно порушити, достатньо чутливі до критики та висловлювань оточуючих, переживають у разі виникнення напружених ситуацій та схильні до бурхливих емоційних реакцій у взаємодії. При цьому, у досліджуваних обох груп, які різняться за притаманними їм стратегіями поведінки у конфлікті, агресивність, екстравертованість та інтровертованість виражені на однаковому рівні.

Характерологічні особливості юнаків із різними комунікативними настановами мають певні відмінності. Юнаки, орієнтовані на спілкування, характеризуються вираженою спонтанністю, емоційною стійкістю та направленістю на досягнення чіткого результату діяльності. Натомість, юнаки, схильні уникати спілкування, емотивні, сенситивні, тривожні, відчують острахи під час необхідності самореалізуватися та протистояти іншим людям; мають підвищений самоконтроль та ригідність.

Література:

1. Кайдалова Л. Г. Психологія спілкування: навчальний посібник / Л. Г. Кайдалова, Л. В. Пляка. Х.: НФаУ, 2011. 132 с.
2. Волков Б. С. Психологія юности и молодости: Учебное пособие / Б. С. Волков. – М.: Академический Проект: Трикста, 2006. 256 с.
3. Собчик Л. Н. Психологія індивідуальності. Теорія и практика психодіагностики / Людмила Николаевна Собчик. СПб.: Речь, 2005. 624с.

УДК 373.5.091.2:331.548

МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ СХИЛЬНОСТІ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ У ПІДЛІТКІВ ТА СТАРШОКЛАСНИКІВ

Калюжна Ю. І.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ukaluzna154@gmail.com

Однією з актуальних проблем сучасної школи є забезпечення оптимального професійного самовизначення школярів. Цей процес є складним та динамічним і відчуває на собі вплив низки важливих чинників соціального середовища, у якому формується особистість. Проте у сучасній психолого-педагогічній літературі вирізняють деякі суттєві складові цього явища. Насамперед, це здатність орієнтуватися у

професійно-трудова середовищі, яке належить освоїти у подальшому, тобто усвідомлювати специфіку об'єкту праці, її мети, засобів та умов фахової діяльності. Окрім цього професійне самовизначення передбачає розвиток та самореалізацію можливостей особистості і на основі цього формування професійних інтересів, схильностей та намірів молоді та реалістичного уявлення про себе як успішного майбутнього фахівця.

Проте при обранні педагогічної професії шкільною молоддю далеко не завжди усвідомлюються суттєві ознаки цієї багатогранної та поліфункціональної діяльності. Спираючись на власний життєвий досвід, школярі часто демонструють дещо спрощене та поверхове уявлення про професію вчителя, основними функціями якого переважно вважаються навчальна та виховна, а тому потребують ознайомлення з її суттєвими ознаками [5; 7].

Складність професійної педагогічної діяльності обумовлює необхідність розвитку базової передумови її вибору шкільною молоддю, а саме педагогічної схильності. Це психологічне утворення передбачає орієнтування у вимогах професійної діяльності у поєднанні з адекватною самооцінкою власних особистісних якостей, які б сприяли їх ефективній реалізації [1; 4].

Отже, однією з актуальних проблем сучасної школи є така організація навчально-виховного процесу школярів, яка б сприяла і усвідомленню учнями суттєвих аспектів педагогічної професії, і забезпечувала б оптимальні умови інтересу до цієї діяльності, необхідних практичних навичок та спеціальних здібностей шкільної молоді [2; 3].

Метою дослідження стало вивчення типових особливостей схильності до педагогічної діяльності, характерних для сучасних підлітків та старшокласників та окреслення шляхів та засобів розвитку педагогічної схильності у школярів.

Для вивчення особливостей професійного самовизначення школярів нами було застосовано метод анкетування та тестову методику вивчення схильності до педагогічної діяльності. У дослідженні брали участь 196 школярів ряду шкіл міста Полтави та області віком 14-17 років.

Тестова методика дозволяє визначити рівень розвитку схильності до роботи вчителя за декількома критеріями. Першим серед них є наявність педагогічного інтересу, який відображає емоційну привабливість педагогічної праці для учнів, а тому може опосередковано свідчити про їх загальне ставлення до педагогічного фаху. Другий критерій пов'язаний з наявним у школярів досвідом педагогічної діяльності, тобто виконанням окремих функцій вчителя як у реальних, так і у змодельованих у мовах. Останній критерій

педагогічної схильності стосується наявності педагогічних здібностей (переважно комунікативних, організаційних, мовних, експресивних), які можуть до певної міри свідчити про здатність співставлення вимог професії з наявними можливостями її реалізації школярами. Ми намагалися виявити особливості проявів цих критеріїв у підлітків та старшокласників з урахуванням особливостей їх вікового розвитку.

Отримані нами результати дозволили виявити деякі особливості педагогічної схильності у школярів.

1. Загальні середні показники педагогічної схильності у підлітків, і у старшокласників не перевищують середнього значення (відповідно 0,38 та 0,46 бали).

2. Аналіз змістовних показників за кожним з вищевказаних критеріїв дозволив вирізнити суттєві відмінності специфіки професійно-педагогічної схильності учнів різних вікових категорій. Так, підлітки виявили відносно високий показник за критерієм спеціальних здібностей (у середньому по вибірці 0,59 бали) та за критерієм педагогічного інтересу (0,34 бали). Проте їх відповіді засвідчили про досить низький показник педагогічних умінь та навичок (0,29 балів). Для старшокласників у цілому по вибірці характерними є середні показники оцінювання практичного досвіду, пов'язаного з виконанням окремих педагогічних функцій (0,45 балів). Окрім цього, середнім виявився показник самооцінки спеціальних здібностей (0,36 бали). Найвищий показник було виявлено за критерієм педагогічного інтересу (0,66 бали).

3. Такі відмінності в оцінюванні критеріїв схильності до педагогічної діяльності можна пояснити на основі додаткового опитування (анкетування, яким доповнювалося наше дослідження). По-перше, змістовні характеристики інтересу до педагогічної професії суттєво відрізнялися у школярів різних вікових категорій. Так, підлітки більше цікавилися окремими педагогічними ситуаціями, особливо тими, які викликали у них яскраві емоції (наприклад, особливостями педагогічного спілкування, подолання неспіху чи невпевненості у навчанні, тощо). Старшокласники ж виявляли інтерес до можливостей освоєння професії у навчальних закладах, цікавилися професійними вимогами до особистості вчителя, роботами відомих вчених-педагогів. По-друге, старшокласники обережніше, ніж підлітки, ставляться до самооцінки власних професійних здібностей, зважаючи, передусім, на практичні спроби у виконанні окремих педагогічних функцій (організації дозвілля молодших школярів, пояснення навчального матеріалу однокласникам і т.п.). Анкетування школярів дозволяє свідчити про те, що старшокласники, вирізняючи складність професії вчителя та високу моральну відповідальність як

основну умову її реалізації, не відчують достатньо впевненості у здатності легко її освоїти та передбачають більше ускладнень у саморозвитку у цьому напрямку. Проте і підлітки, і старшокласники вказують на недостатні умови для поєднання пізнавального інтересу до цієї професії з практичними спробами у сфері педагогіки. Отже, постає питання про можливі методичні аспекти розвитку схильності до педагогічної діяльності підлітків та старшокласників.

Сьогодні у практиці школи у ході профорієнтаційної роботи з молоддю переважно застосовуються традиційні засоби виховного впливу, основними серед яких є лекції, бесіди, екскурсії, зустрічі з представниками різних професійних груп. Таким чином розкривається структура педагогічної діяльності, специфіка педагогічних функцій та особливості їх реалізації на практиці. Проте такий шлях є досить проблематичним при ознайомленні шкільної молоді з особливостями спеціальних педагогічних здібностей та можливостями їх розвитку протягом життєвого шляху. Інформація, яка розрахована на прямий вплив на мотиваційну сферу особистості з метою подальшої зміни її діяльності зазвичай не сприймається як емоційно приваблива для школяра, а тому приводить до формування переважно формальних знань про професію і, відповідно, «знаних», а не дієвих спонукань до її вибору і подальшого освоєння.

Такий шлях слід поєднувати із методичними засобами, які максимально активізують водночас і когнітивну, і емоційну сферу діяльності учнів, надаючи їм змогу на практиці як перевірити власні можливості в освоєнні майбутньої професії, так і закріпити необхідні для цього уміння та навички. Серед основних характеристик таких методів можна вирізнити те, що навчання стає активною діяльністю самих учнів, а викладач виконує роль лише організатора цього процесу. При цьому молоді надається можливість максимально реалізувати власні творчі можливості у процесі відпрацювання знань та вмінь на спеціальних завданнях чи життєвих моделях, ситуаціях, умовах. Основним показником засвоєння інформації школярами при цьому є здатність використовувати знання при виконанні реальних завдань теоретичного чи практичного змісту [2; 3]. У практиці школи цей шлях може реалізуватися у вигляді навчальних занять та виховних заходів проблемного характеру, організації ділових ігор, диспутів, конференцій, профконсультаційних або навчальних тренінгів. Значущість таких методичних засобів полягає у тому, що вони забезпечують комплексний вплив водночас на когнітивну, емоційну та практичну сферу школярів, сприяючи формуванню дієвих мотивів їх подальшої професійної діяльності.

Аналіз проблеми розвитку схильності до педагогічної діяльності у шкільної молоді свідчить про важливість комплексного застосування різних шляхів педагогічного впливу для оптимізації процесу професійного самовизначення учнів. Пошук можливостей їх застосування у профорієнтаційній роботі з підлітками і старшокласниками може стати суттєвим чинником підвищення їх інтересу до змістовних характеристик діяльності педагога, розвитку професійно важливих якостей та необхідних для подальшого саморозвитку практичних умінь та навичок.

Література:

1. Асеев В. Г. Мотивация поведения и формирование личности. Москва: Мысль, 1976. 158с.
2. Бадмаев Б. Ц. Методика преподавания психологи. Москва: Владос, 1999. 304 с.
3. Балаев А. А. Активные методы обучения Москва: Профиздат, 1996. 96 с.
4. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 512 с.
5. Маркова А. К. Психология труда учителя. Москва: Знание, 1993.190 с.
6. Павлютенков Е. М. Кем быть? Киев: Молодь, 1983. 200 с.
7. Семиченко В. А. Психология педагогической деятельности. Київ: Вища школа, 2004. 335 с.

УДК 159.923:373.24

ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІ СТОСУНКИ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Карпенко А. О.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
anna.wedding@gmail.com*

На сьогоднішній день дуже поширеним є явище недостатнього емоційного контакту батьків з дитиною. Діти є найбільш чутливою частиною соціуму, вони піддаються різноманітним негативним впливам, які формують їх емоційний фон та визначають становлення особистості.

Проблемою емпатії у дітей молодшого шкільного віку займалися такі автори як В. Лабунська, Д. Річардсон, Л. Божович, І. Лазарева, Р. Шпет, А. Запорожець, Дж. Мид, Т. Гаврилова та інші.